

БОГОРОДИЦЯ В ДУХОВНОМУ ЖИТТІ ЗАПОРОЗЬКОГО КОЗАЦТВА

Уявлення про роль образу Богоматері в процесі духовного становлення Запорожжя вельми поверхове і в сучасній науці не розроблене.

Йдеться про етап, обмежений кінцем XVI – першою половиною XVII ст., на який припадає утвердження запорозького козацтва як військової і політичної сили.

Відомо, що найспецифічною ознакою січового життя вважалась цілковита відсутність жіноцтва. Більше того, у безшлюбності, насмішкувато-парубочому трактуванні козаками прекрасної статі, історики вбачали зверхне ставлення козаків до жінок.

Однак, саме жінка-мати була покровителькою і заступницею запорозького козацтва. Під покровом Божої Матері січовики не боялися ні ворожого вогню, ні грізної стихії, ні морської бурі. На всіх Січах церква Пресвятої Богородиці вважалась головною. А храмовим святом на Запоріжжі було свято Покрови Пресвятої Богородиці. Козаки носили на грудях хрестики із її зображенням і значна частина церков та каплиць, зведених на землях Запорозьких Вольностей, також присвячувалась Богоматері. Ікони Божої Матері вважалися серед козаків найшановнішими і чудодійними.

Що ж спонукало чисто патріархатну козацьку республіку піддатися під покровительство Божої Матері?

Ряд дослідників, в тому числі і Д. І. Яворницький, пов'язують цей факт, оглядаючись на звичай безшлюбності, розповсюджений серед частини січовиків з схиланням козаків перед непорочністю Пріснодіви:

Однак, у православному обряді, який сповідували запорожці, порівняно з католицьким, особлива увага приділяється не дівочим якостям Святої Діви, а її Богоматеринству як причетності Діви Марії до таємниці Боговтілення. І тому іменують Пріснодіву не інакше, як Богородиця, Матір Божа, на відміну від католицького обряду, в якому не має акцентації богородичності і Мати Ісуса зветься Дівою Марією.

Отже, козацтво почитало саме Богоматеринство Богородиці, її заступницькі та покровительські якості. Стійкі форми суспільної організації, відроджені в українському січовому товаристві, передбачали не лише відповідну військову організацію, але й певне релігійне оформлення та духовну орієнтацію.

Визнання Запорожжям Богородиці, як покровительки козацтва, було продовженням сильної традиції шанування Божої Матері, що сягає корінням часів Київської Русі.

В гострій релігійній суперечці, що розгорнулась на українських землях в кінці XVI – першій половині XVII ст. між прихильниками Православ'я та унії, козацтво займало тверду позицію оборонця Православної віри і давніх традицій та звичаїв українського народу.

Запорозьке козацтво не лише зберегло і продовжило духовні традиції предків, але й трансформувало їх в ідеологію заступництва і оборонництва.